

Van Emde-Boas – Van Ussel prijs 2005 voor Louis Gooren

Jacques van Lankveld

Pompestichting, Nijmegen

In 2004, ergens in de zomer, benaderde Joel Staffeleu mij vanuit het bestuur van de NVVS met de vraag om op te treden als voorzitter van een jury die zich zou moeten buigen over de vraag wie in aanmerking zou kunnen komen voor de Van Emde Boas – van Usselprijs die in 2005 opnieuw uitgereikt zou kunnen gaan worden. Het betreft immers een tweejaarlijkse prijs. Het NVVS bestuur had daarnaast als juryleden voorgesteld: Marijke IJff, Vera Steenhardt, Mike Balkema en Jos Vroege.

Het is een goed gebruik geworden om bij het uitreiken van deze prijs kort te memoreren wat de betekenis en achtergrond is van de Van Emde-Boas-Van Ussel prijs.

De psychiater Coen van Emde-Boas was een belangrijke persoon in de Nederlandse seksuologie van de jaren dertig van de 20e eeuw, onder meer vanwege zijn pleidooi voor seksuele gezondheid, waarbij hij een meerdimensioneel model van seksualiteit voor ogen had. Hij werd de eerste hoogleraar seksuologie in Nederland, in 1969 in Amsterdam en in 1971 in Leiden.

De historicus Jos Van Ussel week om zijn promotieonderzoek af te kunnen ronden uit van zijn geboorteland Vlaanderen naar Nederland in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Dat was op een moment dat seksualiteit, in de stroom van veel andere maatschappelijke veranderingen, nieuwe dimensies kreeg, in wat wel 'de seksuele revolutie' genoemd werd. Van Ussel bracht met zijn proefschrift "De geschiedenis van het seksuele probleem" deze verandering door de tijd heen in kaart.

In het reglement van de Van Emde Boas – van

Usselprijs staat dat deze zal worden toegekend aan een man of vrouw, Nederlander of Vlaming, die - zich bijzonder verdienstelijk maakt of gemaakt heeft voor de seksuologie en/of het maatschappelijk seksueel klimaat

- op een oorspronkelijke en vernieuwende wijze werkt of gewerkt heeft, binnen wetenschap, beroep of samenleving

- een ontwikkeling op gang gebracht of bevordert heeft.

Tot 1 januari 2005 kon men kandidaten nomineren voor deze prijs. Daarvoor waren oproepen geplaatst in het Tijdschrift voor Seksuologie en op de discussie-website van de NVVS. Van deze nominatiekansen is ruim gebruik gemaakt. In het reglement treffen we een mogelijke vluchtroute aan als zich door gebrek aan nominaties of de kwaliteit van de nominaties een pijnlijke situatie voordoet: Het hanteren van de opgestelde criteria kan resulteren in het NIET aantreffen van een geschikte kandidaat.

De jury had echter de dankbare taak om uit een aantal voortreffelijke kandidaten, die waarschijnlijk allemaal voldoende kwalificaties hebben om de prijs met ere te mogen ontvangen, de voortreffelijkste te kiezen. daarmee is het een bijzonder positieve keuze geworden.

Wij hebben met grote overeenstemming een kandidaat voorgedragen aan het NVVS-bestuur en deze kandidatuur is door het bestuur, zo begreep ik van Joel Staffeleu, royaal en eensgezind overgenomen. De Van Emde Boas – Van Ussel prijs 2005 is toegekend aan prof. dr. Louis Gooren. Hij is vandaag in ons midden om de prijs in ontvangst te nemen.

Ik wil u, slechts in het kort, want zijn curriculum is lang en veelzijdig, iets vertellen over de laureaat.

Professor Gooren werkt als hoogleraar aan de faculteit der Geneeskunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Wanneer we een kijkje nemen op de website van de KNAW, de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen vinden we hem daar

Foto van de prijswinnaar samen met de oud-voorzitter van de NVVS, Ine Vanwesenbeeck. Foto: Joel Staffeleu

terug met als keywords: Endocrinologie; Andrologie; Endocrinologie van sexuele functies; Transsexualiteit; Endocrinologie van mannelijke veroudering. Daarover zometeen meer.

Transseksualiteit en seksuele functies worden daar overigens geschreven met een x in plaats van de door ons gekoesterde voorkeursspelling, seks met ks. Misschien heeft dat iets te maken met de eerbiedwaardige status van de KNAW die nieuwlichterij op het gebied van de spelling met enige argwaan beziet.

Gooren studeerde geneeskunde in Nijmegen tussen 1962 en 1970. Daarna ontving hij van 1972 tot 1977 zijn specialistische opleiding interne geneeskunde en endocrinologie in het VU ziekenhuis in Amsterdam.

In 1981 volgde zijn promotie op het onderwerp 'Testicular hormones and the secretion of LH, FSH and prolactin'.

Hij is in 1979 in het VU ziekenhuis benoemd als staflid endocrinologie en werd hoofd van de andrologie unit. Daar werden behalve de meer gangbare andrologische problemen ook problemen behandeld die te maken hebben met interseksualiteit en met transseksualiteit.

In 1988 volgde zijn benoeming als Bijzonder Hoogleraar in de Transseksuologie –vanwege de Stichting Het Vrije Universiteitsfonds- bij de Faculteit der Geneeskunde van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Hij aanvaardde zijn ambt met het uitspreken van een rede met de titel 'Hij ten zij'. In 1982 was hij voorzitter geworden van het genderteam het VU centrum voor genderstoornissen, het grootste centrum ter wereld op dit gebied. Enkele jaren geleden heeft hij deze functie overgedragen aan Peggy Cohen-Kettenis. Sinds 1992 is hij wetenschappelijk adviseur van het Nederlands Hersen Instituut. Samen met de neurobioloog en directeur van het Nederlands Herseninstituut Dick Swaab heeft hij veel publicaties op zijn naam staan.

Louis Gooren's wetenschappelijke interesse is zeer breed. Hij is geïnteresseerd in de rol van androgenen en oestrogenen bij hersenfuncties en cognitief functioneren, het terrein van de neuro-psychoendocrinologie. Maar hij werkte ook mee aan onderzoek naar de invloed van deze hormonen op de botontwikkeling, het cardiovasculaire systeem en op het immuunsysteem, vooral met betrekking tot het verouderingsproces. Hij is verder betrokken bij het onderzoek naar het seksuele functioneren van mensen met chronische ziekten, zoals nierfalen.

Voor de seksuologie liggen de verdiensten van Gooren bij uitstek op het gebied van de transseksuologie, de stoornissen van de genderidentiteit, waarbij de zelfbeleving van het geslacht en het lichaam niet of niet goed samenvallen met het biologische fenotype.

In Nederland ervaren naar schatting 1 op de 10.000

biologische mannen en 1 op de 30.000 biologische vrouwen een discrepantie tussen de ervaren genderidentiteit en hun uiterlijke geslachtskenmerken. Het onderwerp transseksualiteit was in het verleden niet erg populair binnen de medische wereld. Sinds het pionierswerk van de Nederlandse arts Otto de Vaal in de jaren zestig is er wel wat veranderd. Transseksualiteit heeft sindsdien, in belangrijke mate ook door het werk van Gooren, maatschappelijke en wetenschappelijke erkenning gekregen. Inmiddels kunnen mensen met hun problemen van genderdysforie en wensen tot lichaamstransformaties makkelijker bij hulpverlenende instanties terecht. Er zijn twee genderteams in Nederland: een aan het VUMC en een in Groningen. Binnen enkele GGZ-koepelinstanties bestaan seksuologische teams, die ook genderhulpverlening in hun aanbod hebben. Verder dienen genoemd te worden: de Genderstichting, die - dacht ik - zelf geen directe hulpverlening aanbiedt en het Project Transseksualiteit van Humanitas dat maatschappelijke en sociale hulp verleent. Deze verbetering neemt niet weg dat de verspreiding van kennis en vaardigheden om te komen tot een landelijk dekkend psychosociaal hulpverleningsaanbod op dit gebied nog lang niet voltooid is en de hulpverlening aan mensen met genderdisforie nog sterk verbeterd kan worden.

Louis Gooren heeft op dit gebied in Nederland een grote naam opgebouwd. Maar zijn vele internationale publicaties en presentaties op wetenschappelijke congressen hebben hem ook daarbuiten een belangrijke, invloedrijke en positieve reputatie bezorgd, getuige de door hem geschreven hoofdstukken in de grote internationale handboeken voor endocrinologie. Daaraan heeft ook zijn samenwerking met seksuologen als bijvoorbeeld John Money een belangrijke bijdrage geleverd. Ik verwijs hier ook naar zijn werk voor het Parlementaire Forum op the terrein van de transseksualiteit in Groot Brittannië en Gooren's slottoespraak over Transsexualism, medicine and law voor het 23e colloquium over Europese wetgeving in 1993 gepubliceerd door de Europese Commissie in 1995.

Iets van deze grote internationale roep van Louis Gooren straalt zeker af op de Nederlandse seksuologie. Als men zich op een bijeenkomst van de International Academy of Sex Research weer eens afvraagt hoe het toch mogelijk is dat een klein land als Nederland zoveel seksuologen herbergt, die zich ook nog actief opstellen in onderzoek en zich manifesteren op internationale wetenschappelijke fora, dan valt de naam van Gooren vrijwel direct.

De toekenning van de Van Emde Boas Van Ussel prijs is een Nederlandse erkenning van professor Gooren's jarenlange werk als senior in de transseksuologie.

Ik heb begrepen dat de laureaat na zijn pensionering in Thailand wil gaan wonen om van daaruit verdere activiteiten te ontplooien: betrokken blijven bij gender en endocrinologisch onderzoek; opleidingsactiviteiten ontplooien voor medici (in dat deel van de wereld) op het gebied van de (endocrinologische) seksuologie; consultancy voor ondermeer de WHO (over androgenen, ouderdom, etc.), het schrijven van essays, boeken en artikelen over gender etc. Ik hoop dat zo ook een nieuwe editie kan komen van het boek Transseksualiteit, dat onder redactie van Gooren in 1986 verscheen. Hij wil in Thailand ook genieten van de Oosterse cultuur: verfijnd, beschaafd in de omgang, proper... en van het mooie klimaat.

Ik spreek de hoop uit dat de seksuologie ook in de toekomst nog zal profiteren van het werk van professor Gooren.

Literatuur

- Gooren, L. (1990). Biomedical concepts of homosexuality: folk belief in a white coat. In J.P. De Cecco & D.A. Parker (Eds.). *Sex, cells, and same-sex desire. The biology of sexual preference* (pp. 237-246). New York: Harrington Park Press.
- Gooren, L., e.a. (1990). Biological determinants of sexual orientation. *Annual review of Sex Research*, 1, 175-196.
- Gooren, L. (2002). Lijfelijke seks. Biologie als lotsbestemming. *De Psycholoog*, 37, 364-369.